

Nástin koncepce neolitu pro dvacáté první století (I. Pavlů)

1. Neolit můžeme chápat jako výsledek dlouhodobého procesu, na kterém se v celé Evropě podílely **populace různého původu**.

2. V Evropě lze odlišit **dva základní trendy** šíření neolitických změn: Středomořský pobřežní proud v ose Egejska až západní pobřeží Atlantiku a kontinentální proud v ose Egejska, přes Podunají až po Porýní na západě. Oba jsou doloženy řadou radiokarbonových dat. Pro druhý z nich byla vytvořena v analýze hlavních komponent z dat četností genů evropských populací mapa s průměrným gradientem směřujícím diagonálně v ose JV-SZ (Menozzi et al. 1978; Cavalli-Sforza 2003, 303).

3. Podíl populací, které se na neolitizaci podílely, se měnil jak v čase i prostoru. Nové argumenty přinesly **paleogenetické analýzy DNA** na buněčné úrovni. Kombinace tří nezávislých genetických systémů ukazuje shodně 22% podíl rozšíření nejstarších zemědělců v Evropě (Cavalli-Sforza 2003, 306), při čemž zásah byl silnější v jižní části Evropy než v severní.

4. Genetické analýzy naznačují tudíž až 80% podíl domácího obyvatelstva v některých oblastech. Podle **DNA chromozomu Y** (přenášené mužskou částí populace) převažoval podíl příchozích mužů nad domácími ženami (podle **mitochondriální DNA** přenášené chromozomem X v ženské populaci). K pohybům a míšení populací docházelo na různých úrovních včetně malých regionů, jak ukazují rozbory pohřebišť ve Vedrovicích.

5. Podíl domácího obyvatelstva není vždy jednoznačně archeologicky doložitelný. Archeologické doklady schází na řadě míst obvykle v předpokládaném **kontaktním období** mezi nejmladším mezolitem a nejstarším neolitem (m.j. severní Itálie, Podunají, severní Potisí, v detailu severní Čechy aj.).

6. Sledujeme proto opakovaně **fenomén přechodného vakua**, který byl doposud přijímán jako zřejmý doklad obsazování v mladém mezolitu vyliďněných regionů cizími geneticky zcela odlišnými kolonisty.

7. V plně neolitických artefakturních komplexech jsou původní artefakty dochovány jen výjimečně a stopově. Problém proto není řešitelný typologickým srovnáváním dobře doložených nálezů z vrcholného boreálního mezolitu a vrcholného neolitu z doby klasické lineární keramiky spadající do probíhajícího Atlantika. Obojí vykazují zřetelné **rozdíly především v obsahu štipané industrie** (Svoboda 2003, 96).

8. Archeologicky je naopak důležité hledat odpovědi právě v období přechodného vakua, a to buďto **teoreticky nebo na základě přetrvávajících stop** v nejstarším neolitu, u nás na počátku a v průběhu nejstarší lineární keramiky.

9. U nás a zejména v přílehlých oblastech předpokládané geneze lineární keramiky v Transdanubii se jedná o několik kritických století na počátku a v první polovině 6. tis. BC. Teoreticky nelze vyloučit, že právě tato doba je dobou prvotních kontaktů rozdílných populací a kultur, **archeologicky neviditelných**. Jejím výsledkem je potom již známý obraz staroneolitického období v polovině 6. tis. BC.

10. **Model kontaktů** mohl nabývat různých forem (Lukeš – Zvelebil 2004).

11. **Teoreticky vysvětlujeme** fenomén přechodného vakua jako období archeologicky zatím nejistitelných kontaktů, během něhož se část domácí populace transformovala v duchu ideologie příchozích zemědělců do společensko hospodářských jednotek nového typu. Mobilní společenské jednotky se usadily v malých počínajících hospodářstvích.

18.7.2008

Během tohoto období by se měl uskutečnit také přechod od starších typů obydlí, o nichž se dá předpokládat, že to byly polozahloubené nebo povrchní spíše kruhové zcela jednoduché stavby. Nové pravouhlé domy mohly mít na počátku konstrukci s jednoduchou řadou nosných kúlů typu Kris (Tiszajeno), kterou připomíná ještě mnohem později stavba ze Stvolínek. Typická masivní staroneolitická architektura s postranními žlábkami a již třemi řadami nosných kúlů má nejstarší předlohy v jižní Transdanubii (Pityérdomb).

12. Stopy tohoto staršího teoretického vývoje je možno sledovat na počátku nejstarší lineární keramiky. Patří k nim m.j. umístění a velikost sídlišť, lovecké vybavy v pohřbech – Schwanfeld, Vedrovice, a zejména **keramický styl**, který má v relativně dlouhém období **isochrestický charakter**.

13. Smíšená populace se musela projevit především v prvcích **neolitické společenské organizace**. Neolit nepředstavoval jednoduchý přechod od rovnostářské společnosti k hierarchizované. Prvky rovnostářské a hierarchické společnosti se na Předním východě dlouhou dobu střídaly paralelně vedle sebe bez tendence, že by hierarchická společnost rychle převážila (Kuijt 2000, 313). Na sídlišti lineární keramiky v Bylanech se objevují velké domy nepochybně s významnou společenskou rolí pouze ve fázích, kdy sídliště přesáhne určitou velikost.

14. Nelze proto hovořit o akulturaci domácího obyvatelstva, v průběhu nejstarší lineární, ale spíše o vytváření **smíšené společnosti**. Starší prvky takového uspořádání ustoupily do pozadí, ale dlouho zcela nevytizely náhradou za nové. Proto mohly dlouho přežívat latentně v již neolitizovaných hospodářstvích. Znovu se mohly aktivizovat ve společensky a ekonomicky nestabilních obdobích.

15. Doba přechodu od nejstarší lineární keramiky s isochrestickým stylem výzdoby ke skupinám klasické lineární keramiky s převažujícím emblemickým stylem je zřejmě důsledkem trvajících **přilivu populace** z neolitizované JV Evropy (silné lineární styly-Vinča).

16. Konec klasické lineární keramiky a vznik vypíchané keramiky může být způsoben mimo jiné zásadní změnou klimatu a přechodem k teplejšímu a suššímu období. To mohlo vést v důsledku k **omezení místních zdrojů obživy**, což se projevilo v jisté nestabilitě uvnitř mladolineárního území. Dokladem může být osazování strategických výšinných poloh v šáreckém období, nebo i výjimečné příklady násilných konfliktů. Zdroje dosud doplňující neolitickou složku populace z Karpatské kotliny byly zadrženy tamější změnou, která vedla krátce na to ke vzniku lengyelské kultury.

17. V době předcházející vzniku nového keramického komplexu ve střední Evropě se v řadě regionů jakoby **opakuje fenomén** přechodného vaku, který nelze všude vysvětlit přežíváním šáreckého stupně.

18. Nové skupiny s keramikou zdobenou vpichy se vracejí k **isochrestickému charakteru** výzdobného stylu. Nová je u nás technika výzdoby kolkovaných řad vpichů, která se ovšem předtím v základní formě jednoduchých vpichů objevila na nejzápadnějším území (např. La Hoguette) již v průběhu nejstarší lineární keramiky. Po několika stech letech jsou znovu využívány polohy, které kdysi sloužily předneolitické populaci k mobilnímu využívání (severní Čechy v pískovcových přesypech).

19. Nově konstituovaná mladoneolitická hospodářství se vyznačují nejen výrazně pestřejší architekturou domů, ale především krátkodobým pokusem o nadregionální společenskou organizaci. Jejím výrazem jsou **kruhové rondely**, jako nový typ socio-sakrální architektury.

20. Domácí vývoj směřoval k vytvoření již plně propojené neolitické populace, což se projevilo ve druhé polovině 5.tis. BC. Jednotlivé artefaktní kategorie se propojují různým způsobem ve středoevropském prostoru, kde sledujeme i značnou specializaci v distribuci surovin. Na druhé straně se tak stírá jednotný charakter domácího vývoje původní **vypíchané keramiky**. Dokladem může být velká různorodost sídlišť nebo rozpad tvarosloví keramiky.